

אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת

אהבה, שנאה, והפילוסופיה ההלכתית של כפייה על גט

מבוסס על שיעורו של הרב אהוד זנד

תהום של שני קצוות: קונפליקט היסוד של בית הדין

סכנת העגינות והסבל הנפשי

◆ ההבנה האנושית וההלכתית
הבסיסית: אי אפשר להכריח בני
זוג לחיות יחד במצב של
עוינות, ניתוק, או תיעוב.

◆ הסיוט ההלכתי של אישה עגונה,
הכלואה בנישואין ללא מוצא וללא
יכולת להמשיך בחייה.

החשש החמור מ"גט מעושה"

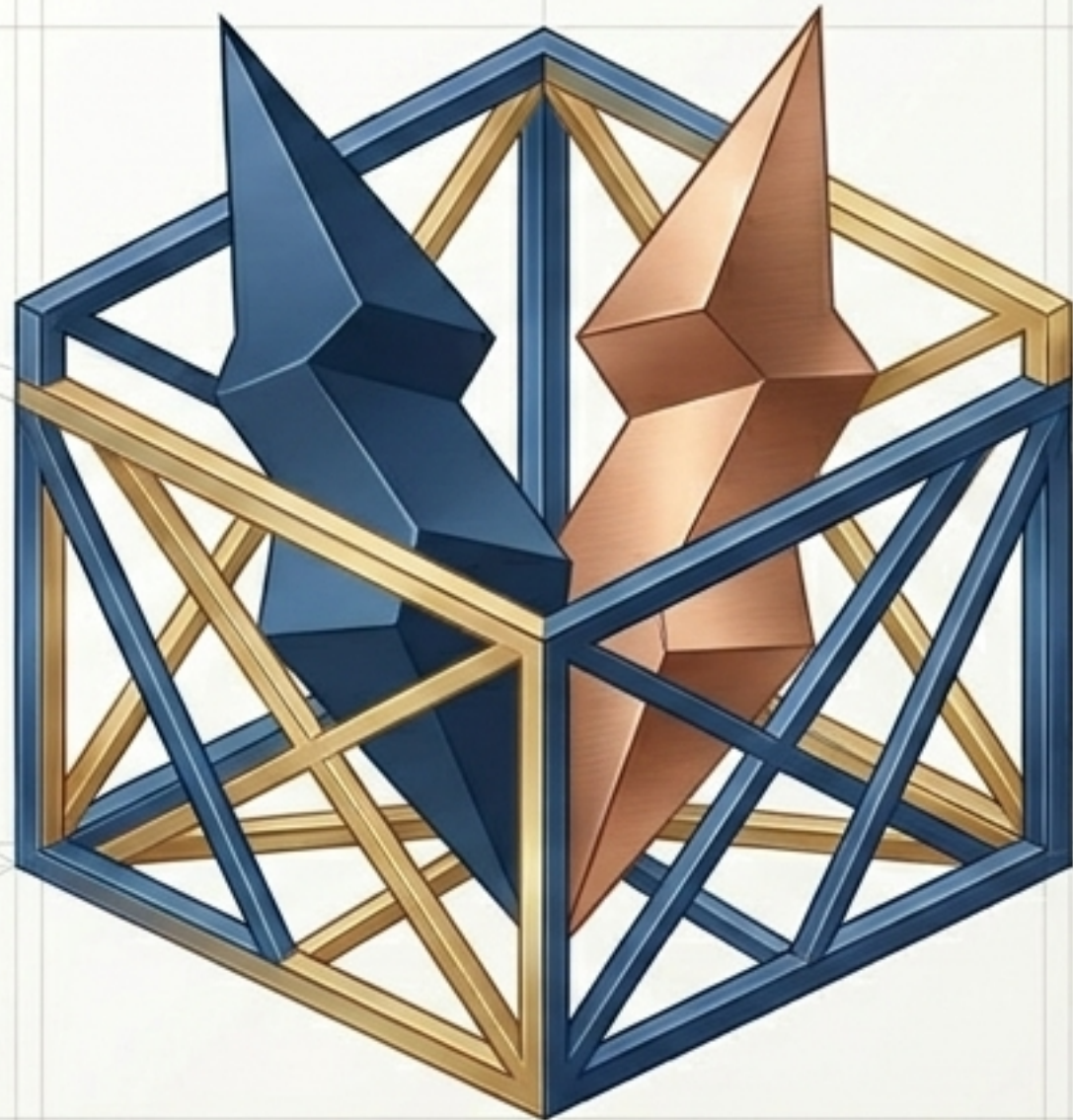
◆ תנאי יסודי בגירושין הוא
שהגט חייב להינתן מרצון
חופשי ("ונתן בידה").

◆ כפייה חיצונית פוסלת את הגט.
התוצאה: האישה נותרת אשת
איש, וכל קשר עתידי שלה עלול
להוביל לריבוי ממזרים.

כיצד מגשרת ההלכה על הפער
שבין ההכרח למנוע התעללות
מתמשכת, לבין החובה לשמור
על חירות הרצון?

"אין אדם דר עם נחש בכפיפה": הגבול להכלה זוגית

חז"ל מסרבים להשלים עם מערכות יחסים המבוססות על איבה, חוסר אמון או הקנטות. בית הדין מזהה מצבים מצבים אלו כבלתי נסבלים, גם ללא אלימות פיזית.

הקנטות ונדרים (רבי מאיר)

בעל המקניט את אשתו בכוונה כדי שתדור נדרים ואז מפר אותם כדי לבסס שליטה.

חוסר אמון כלכלי (רבי יהודה)

בעל העוקב באובססיביות אחר הפרשת חלה, או משביע את אשתו על כל הוצאה קטנה ("הושיבה חנונית").

ניתוק תמיכה (רב ושמואל)

בעל המכריז "איני זן ואיני מפרנס". אי אפשר להשאיר זוגיות שבה האישה נאלצת לעקל יום-יום את כספי בעלה.

השורה התחתונה: הבית אינו יכול לשמש כלא פסיכולוגי. כאשר השלום בלתי אפשרי, מתגבש הצורך לפרק.

פרדיגמה ראשונה: אחריות משותפת לטהרת הקשר (סוטה)

מקריאה שטחית של פרשת סוטה (במדבר ה'), נראה שהאחריות לטהרת הנישואין מוטלת רק על האישה. אך התלמוד הופך את המשוואה:

"וְנָקָה הָאִשָּׁה מֵעֶון וְהָאִשָּׁה
תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָה"

התנאי הבלעדי (הרמב"ם ור' אלעזר)

כל איש שבא ביאה אסורה מימיו... אין המים בודקים את אשתו. אפילו איסור מדרבנן פוסל את הבדיקה.

בדיקת האישה

המים המאירים
בודקים את טהרתה

נקיות הבעל

הבעל מנוקה
מעוון לחלוטין

מסקנה: שבר זוגי בתחום הנאמנות לעולם אינו
חד-צדדי. בעל שאינו מגיע ב"דיים נקיות", מאבד את
הזכות ההלכתית לבחון את אשתו.

פרדיגמה שנייה: כשהבעל מפר את הברית ("רועה זונות")

דין אישות (קיום הברית)

- ערוך השולחן והרמ"א: בעל שהוא "רועה זונות" מפר את היסוד האינטימי של הנישואין ("מים גנובים ימתקו").
- הוא הופך למאוס ודוחה על אשתו, ומוסיף סכנת מחלות ממשיות.

הפסיקה: כופים עליו לגרש! הבעל אינו יכול להסתובב בחוץ ולדרוש במקביל "את נשואה גם החולקים על כפייה בטענת מאיס עלי, מודים כאן שחייבים לכפות.

הדין הפלילי (החוק היבש)

- עשרת הדיברות: "לא תנאף" מיוחס היסטורית למצב של אשת איש.
- אין דין מיתה פלילי על גבר נשוי שבוגד באשתו עם פנויה.
- במבט שטחי, כוחו המשפטי כביכול גדול גדול משלה.

פרדיגמה שלישית: האם ניתן לכלוא אישה שזינתה?

אישה שזינתה אסורה לבעלה ולבועלה. הבעל, מתוך רצון להעניש, מסרב לגרש וזן אותה לעגינות בתוך כלא הלכתי. מה כוחו של בית הדין?

1. תוספות: פרידה בלבד

אין כופים על הבעל לגרש. עונשה של האישה יכול להסתכם בכך "שלא תשמשנו" - פרידה פיזית ללא שחרור מן הקשר.

2. רבי עקיבא איגר: גישת ההימנעות

בית הדין לא מכניס את ראשו לקלחת. ההכרעה היא שלא כופים גט על הבעל, אלא מסתפקים בהפרדת כוחות אקטיבית.

3. חתם סופר: כפייה מוסרית

"למה יעגנה בחינם!?"
גם אם חטאה ברצון, ברגע שהנישואין מרוקנים מתוכן, כופים להוציא. ההלכה אינה מאפשרת מאסר עולם של נקמה.

"אלו שכופין אותו להוציא": הטריגרים האובייקטיביים (משנה כתובות)

קטגוריה 1: מחלות ומומים פיזיים

- מוכה שחין (מחלת עור קשה ומדבקת, ממקד את הבשר).
- בעל פוליפוס (ריח רע קיצוני מהפה או מהחוטם).

קטגוריה 2: מקצועות בלתי נסבלים

- בורסקי (מעבד עורות היוצר סביבת עבודה מצחינה).
- מקבץ צואת כלבים (לצורכי כביסה או עיבוד טקסטיל).
- מצרף נחושת (מקצוע רועש מאוד ומזהם).

העיקרון ההלכתי (הלכת רבן שמעון בן גמליאל / רמ"א):

אפילו אם האישה הסכימה מראש ("סברה וקיבלה"), במקרים קיצוניים של ריח וכיעור זכותה לטעון "סברה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו אני יכולה" וכופים גט.

המסקנה: מומים אובייקטיביים מצדיקים כפייה. אך מה הדין כאשר המום הוא סובייקטיבי ונפשי?

מחלוקת הראשונים: כשלקונפליקט אין ביטוי פיזי ("מאיס עלי")

האישה מכריזה: "הוא מאוס בעיניי, איני יכולה להיבעל לו מדעתי." אין מחלה ואין בגידה מוכחת.

הרמב"ם – קדושת החירות

הפסיקה: כופים אותו לגרש לשעתו.

הנימוק: "לפי שאינה כשבויה שתיבעל לשנוי לה."

המשמעות: האישה אינה שפחה של יצרי הבעל. כפיית קשר אינטימי עם אדם שנוא היא אונס מוחלט, ולכן בית דין חייב לשחררה לאלתר.

ר"ת, רמב"ן והרא"ש – חרדת המערכת

הפסיקה: לא כופים (סכנה לגט מעושה וריבוי ממזרים).

הנימוק: "שמא עינה נתנה באחר".

המשמעות: בחברה שאינה מושלמת, מתן גט מהיר על בסיס רגשי עלול להפוך למסלול עוקף נישואין עבור אישה שחושקת בגבר זר, מה שיחריב את מוסד הנישואין.

פרדוקס הכפייה ההלכתית: "עד שיאמר רוצה אני"

הכלל בתלמוד (ערכין וגיטין):

במי שהדין נותן שכופים אותו לגרש, מכין אותו עד שיאמר "רוצה אני", והגט כשר לחלוטין.

הסתירה הלוגית והפילוסופית:

גט דורש רצון חופשי מוחלט ("לרצונו"). אם אדם מסכים רק כדי להפסיק סבל או חרם חברתי – כיצד יכולה כפייה אלימה לייצר רצון חופשי טהור שאינו פוסל את הגט מעשה?"

מודל שכבות הנפש: הפסיכולוגיה של הרצון (הרמב"ם)

המעטפת: יצרו תקפו

המרחב של הבלי העולם, אגו, נקמנות וכעס.
זהו החלק החיצוני המסרב לשחרר את האישה.
הכפייה והמכות אינן יוצרות רצון חדש, אלא פשוט
שוברות ומקלפות את ה"קליפה" האטמוה הזו.

הנקודה הפנימית: הרצון להיות מישראל

"רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות".
בעומק הווייתו, היהודי חפץ לציית למוסר חכמים.
משוסס היצר על ידי הכפייה, נחשף הרצון העמוק
והגט ניתן עתה "לרצונו" האמיתי.

אם מנגנון הכפייה עובד כל כך טוב כדי לחשוף את "הרצון הפנימי"...

למה שלא נשתמש בו תמיד כאשר אישה צוקת "מאיס עלי"?

אם הבעל בסופו של דבר באמת "רוצה לעשות דברי חכמים", מדוע
החשש של רבנו תם שמא "עינה נתנה באחר" משתק את בית
הדין והופך את הכפייה לגט מעושה ולמרבה ממזרים?
הרי הפתרון הפסיכולוגי של הרמב"ם אמור לעבוד תמיד!

הגאומטריה המקודשת: שלושת השותפים בנישואין

נוכחות ציבורית הכרחית

קידושין אינם רק חוזה פרטי רומנטי.
ללא עדי קיום המייצגים את "כלל
ישראל", הקידושין חסרי תוקף.
"כדת משה וישראל" מחייב שותף
שלישי מובנה.

המנדט הפנימי להתערב

מכיוון שכלל ישראל (הקהילה) הוא
שותף אינטגרלי בברית, לבית הדין
יש מנדט אקטיבי להתערב
כשהמערכת קורסת פנימה
(מחלות, אלימות, תיעוב).

למה הכפייה מצליחה?

כאשר הבעל מוכה, הוא מוכה כדי
לכבד את "השותף השלישי" של
המערכת. הנקודה הפנימית שלו
מכירה בסמכות זו, ולכן הרצון
הפנימי אכן מתגלה כהלכה.

שבירת המנדט: חדירתו של הגורם הרביעי (תוספות רי"ד)

בית דין

הותערבות החיצונית

כאשר עולה החשד שהאישה טוענת "מאייס עלי" משום "עינה נתנה באחר", התנעת הקריסה אינה הפררת ות לכן זו תהיה אלימות נטו, הגט יפסל כמבוה.

קריסת מודל הרמב"ם

הבעל אינו תופס את התערבות הבית דין כייצוג של "כלל ישראל", אלא כסיוע ישיר לבגידה. לכן, שום כפייה לא תחשוף רצון פנימי. זו תהיה אלימות נטו, והגט יפסל כמעושה.

ההתערבות החיצונית

כאשר עולה החשד שהאישה טוענת "מאייס עלי" משום ש"עינה נתנה באחר", הקריסה אינה פנימית. זהו כוח הרסני מחוץ למשולש הברית.

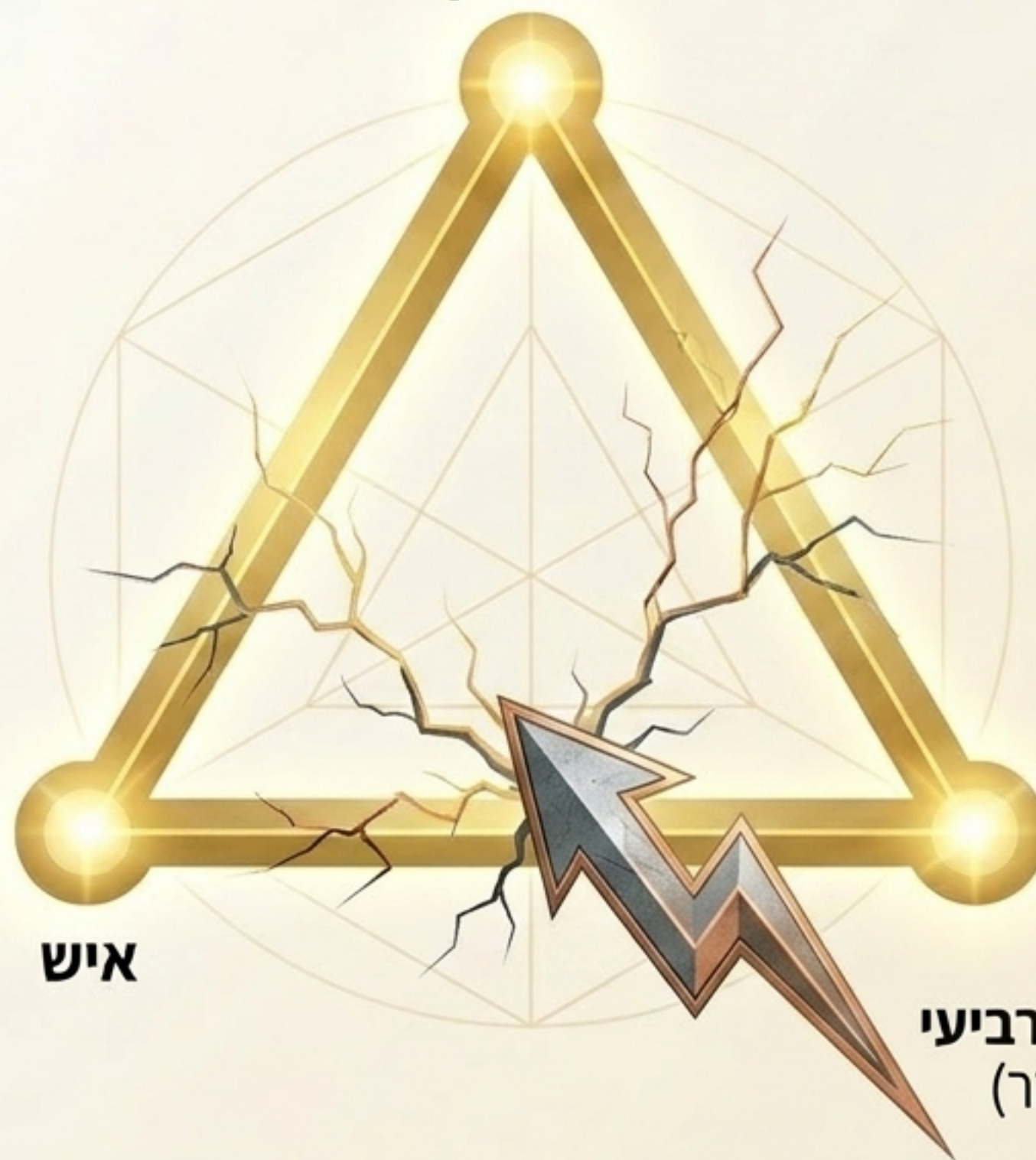
אובדן הסמכות המוסרית

לבית הדין אין מנדט להיות קבלן הביצוע של גורם זר שמפרק את הבית. השותפות הציבורית הופרה לחלוטין.

אישה

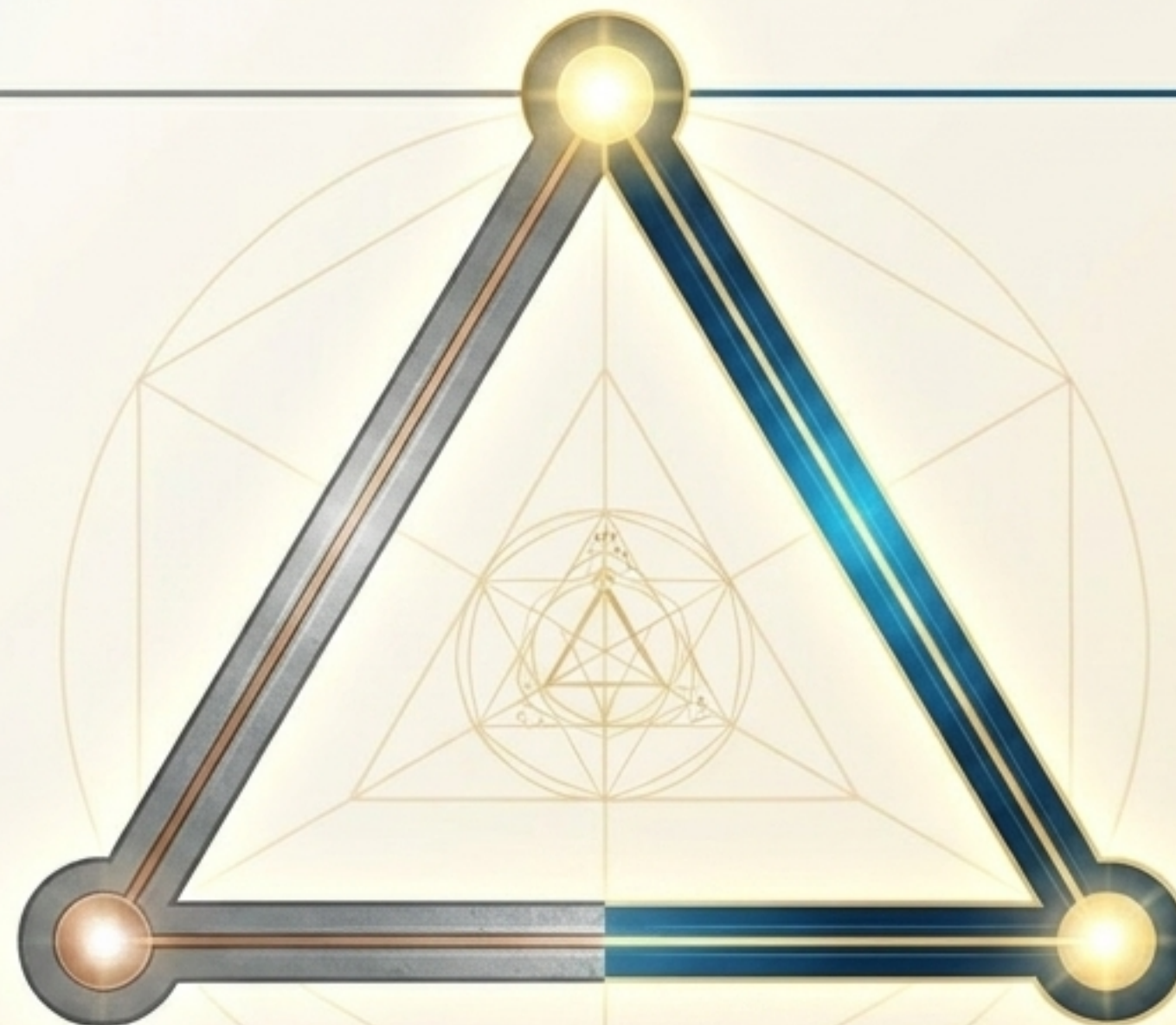
איש

הגורם הרביעי
(גבר זר)

סינתזה פסיקתית: מתי בית הדין רשאי להתערב?

מצב של שבר חמור בנישואין

התערבות חיצונית

- **דוגמאות:** חשש "שמא עינה נתנה באחר" (מטרתה להינשא לאדם זר).
- **ניתוח:** חדירת "גורם רביעי". בית הדין מאבד סמכות אכיפה מוסרית.
- **פסיקה:** לא כופים. אין רצון פנימי לשתף פעולה עם בגידה, סכנה עצומה לגט מעושה וממזרות.

שבר פנימי במערכת

- **דוגמאות:** אלימות, רועה זונות, מוכה שחין, "מאייס עלי" ודאי ללא חשד.
- **ניתוח:** השותפים המקוריים בלבד מעורבים. המנדט הקהילתי תקף.
- **פסיקה:** כופים להוציא. המנגנון של חשיפת הרצון מופעל בהצלחה.

הגנת ההלכה על קדושת הרצון והנפש

ההלכה מכירה בעומק הכאב האנושי וקובעת ש"אין אדם דר עם נחש בכפיפה". אין כל ערך דתי בשימור נישואין במחיר של עינוי וניתוק מתמשך. עם זאת, הזהירות העצומה מפני כפיית גט אינה נובעת מאטימות לכאב, אלא מהבנה כבירה של "שלושת השותפים": שמירה על קדושת הרצון החופשי, הגבולות המוסריים של הכוח הקהילתי, והגנה הרמטית על מרחב הנישואין מפני חדירה זרה.

תם משא ומתן. מבוסס על שיעורו של הרב אהוד זנד.